

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Synopsis Annalium Societatis Jesu In Lusitania

Francus, Antonius

Augustæ-Vindelicorum, M. DCC XXVI.

Annus 1564. Soc. 25.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72313](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72313)

mia, quæ manu largâ de suo præbuit Eborensis Canonicus. Non ausi obistere tanto Mecanati Patres, tamen moneret, ne tantam pecuniam infunderet, minori sumptu posse præmia comparari. Respondit enim, si vellent sibi manus ligare, nec amplius Judicem futurum, nec daturum præmia.

Eboræ res
gestæ.

7. Peractum est cum Misericordiæ sodalibus, eorûmque Præfecto, ut loco habili ædificaretur sacellum, quo Missæ sacrum fieret diebus festis, & posset à vinculis in carcere publico exaudiri. Placuit Sodalitati id miseris concedere solatium, quo nostrorum beneficio, dum suaserunt erigi, perfruuntur. Studia iuvandi proximos cum in urbe, tum foris cunctos incendebant. Obiitæ missiones non pauca.

Magisterium
puerorum in
aula.

8. Ulyssipone P. Mauritius, alio nomine Gaspar Serpe, jussu Cardinalis suscepit curam erudiendi litteris pueros è prima nobilitate, qui in aula cum Rege versabantur. Id plurimum iuvat in studiis Regem, æmulatione illius animum incitante. Dynastæ filios suos mittebant ad scholas Collegii, quod scirent, ex his apud nos probatis eligi feliciores ingenio, ut in aula cum Rege navarent operam litteris. Assistebat sæpe Regina & Cardinalis Regi cum ephebis concertanti. Cùm Sebastianus vincebat, vix capere poterat exultantem animum.

Residentia
Almeirini.

9. Postremis anni mensibus secesserunt Almeirinum Rex, Cardinalis, Regina, & qui sequi solent regiam. De nostris non minus septendecim eò jussu Principum ivère. Illa Residentia ad tempus obnoxia erat Domui Professæ; idcirco victu mendicato, ut in Domo Professæ vivebant, dum illic cum Principibus morabantur. Dederant Principes habitationem cum aedæ sacra, ubi naviter ad sua munia explenda, & nostra ministeria incumbebant.

Annus 1564. Soc. 25.

S. Franciscus
Borgia Secun-
dus Assisens
Lusitanæ.

Pincipio hujus anni restitutus Laynius Generalis Romæ è Concilio Tridentino constituit Borgiam Lusitanæ Assistentem. Vacabat is locus, ex quo Ludovicus Gonsalvius accitus fuerat ad magisterium Regis Sebastiani. Borgiæ obvenerunt omnes Provinciæ Hispaniæ, & Lusitanæ. Polanco Germania inferior, Gallia, Brasilia, & India.

Cardinalis fit
Archiepiscopus
Ulyssiponen-
sis, &
fundator nos-
tri Collegii.

2. Moriente Archiepiscopo Ulyssiponenfi, ad eas insulas, renunciatis Eborensibus, quamvis locupletioribus, cum regiminis suscepti causâ inibi habitare oporteret, promotus Cardinalis Henricus. Hujus Principis erant curæ Societatem augere. Idcirco hoc anno voluit esse fundator nostri Ulyssiponenfis Collegii. Hactenus carebat dote. Socii elemosynis sustentabantur. Adidit Gymnasis alia duo Latinitatis, & alterum moralis scientiæ, quam professus est Marcus Georgius, trecentis Clericis ad excipienda dictata confluentibus. Quòd aula tantæ multitudinis capax non esset, dum nova fit, usus templo. Dum Cardinalis non tribuit redditum stabilem, dabat quotannis summam faciendis expensis.

Cardinalis
favores.

3. Cùm capissent executioni mandari decreta Concilii Tridentini, jussit Cardinalis, ut nostri tum domus Professæ, tum Collegii examinarent Confessarios, Concionatores, & sacris initiandos. Patres haud valde detrectarunt onus explorandi scientiam Confessariorum, & Concionatorum, qui forent presbyteri sæculares. At rationibus modestis se excusarunt tum ab initiandorum, tum à Religiosorum examinibus, ne alias sacras familias, quas colebant magnâ veneratione, sibi redderent parùm amicas. Nec Cardinalis improbat nostras rationes.

4. Illud cæteris adjecit beneficiis, quòd, cum nostri se comparassent, & sifterent ad subeunda examina, ut reliqui, Cardinalis non admiserit, dixeritque nolle eos, qui aliorum Magistri essent, doctrinæ periculum, ut cæteros, facere. Quod Cardinalis Ulyssipone, id Eboræ Joannes Mellus Archiepiscopus, id Bracharenfis, Portuensis, Conimbricensis, & Mirandensis Præiales egere, nostròsq; ab

ab hujusmodi tentamine exemerunt, quamvis ex aliis nullum fuerint immunem. Commisit Cardinalis nostris Provincialibus Lusitaniæ, Indiæ, & Brasiliæ, designarent, quos judicassent idoneos è nostris ad corrigendos libros per Concilium notatos, ut tuto legi possent.

6. Rex Sebastianus, qui sub magisterio Ludovici faciebat ingentes progressus, audiens, quanta, & quam lata porta promulgando Evangelio aperiretur in Brasilia, dixit: æquum esse, illic ædificari Societati Collegium, ubi crescerent operarii tam amplæ excolendæ vineæ. Ut ipsi morem gereret Cardinalis, destinavit dotem Bahiensi Collegio nomine Regis Sebastiani fundatoris. Nam licet Joannes III. eò miserit nostros, Collegium firmo reditu non munit. Quàm sanctis moribus adoleceret Sebastianus, scheda ad Patres Domus Professæ exarata docet: *Patres, verba illius sunt, Deum orate, me castum faciat, cupidum administrandi, ac servandi justitiam, & propagandi fidem.* Cùm nôsser unum ex ephelis honorariis ob angustias paternæ domûs, equitem, velut alii, ad palatium non accedere, idque tanquam probrum illi à contribulibus objici, postulavit ab avia Regina pecunias, quas largitus ephelo, ut equum emeret, & cæterorum instar cum pompa adesset.

Regis Sebastiani dicta.

7. Cardinalis considerans, quantum creverit labore Societatis Ecclesia Japonensis, petivit à nostro Generali, nominaret aliquos summo Pontifici proponendos, ut eos eveheret ad infulas Japonenses, creatis novis diœcesibus. Commendavit Legato Lusitano, ut negotium urgeret. Sed visum est porius, irent ad Japoniam Andreas Oviedus, & Melchior Carnerius Episcopi, quando ille necessarius non erat in Æthiopia, & hic ad illam non transierat.

Cardinalis creari vult Episcopos de Societate.

8. Magisterium sacræ catecheseos plurimum Ulyssipone omnium hoc anno incendit animos. Eam docebat in templo nostro Michaël Turrianus Confessarius Reginae. Id fieri cæpit novâ methodo, dialogo inter Magistrum, ac discipulum instituto; qualem videmus in libello composito à nostro Marco Georgio, & illustrato ab Ignatio Martinio. Ex Valentia nostri homines transtulere dictum morem. Res accidit tam jucunda, ut sæpè Turrianus, parvulis in palatium deductis, coram Regina habuerit ejusmodi explicationes. Diebus Saturnalium in diversis locis, ubi populi major vesania, fiebant similes catechesis expositiones, quibus multum frangebatur infanientium protervia.

Magisterium Catecheseos.

9. Charitatis erga decumbentes in nosocomio publico frequentius exercitium fuit Ulyssipone: illud administrarunt ad hunc annum Congregati D. Joannis Evangelistæ, quos à S. Eulogio *Loyos* vocant Lusitani; hujusmodi curam deposuerunt, quæ Sodalitati Misericordiæ demandata est. Prudentibus moti rationibus abstinere nostri à serviendo ægrotis, dum ad illos Patres pertinuit, nosocomii administratio. Quod hæcenus observarunt Conimbricæ, cujus nosocomium penes eosdem est. Igitur hoc anno capere tirones in eo nosocomio mensem integrum bini, ternive explere serviendo, & sublevando ægrotos, atque abjectissimam etiam ministeria obeundo. Mittebantur etiam Conimbricæ Ulyssiponem, & Eboram tirones ad idem charitatis experimentum. Quanquam initio stricte id instituti observatum; propter gravissimos morbos inde contractos modus postea adhibitus.

Charitas adversus infirmos.

10. Postquam Cardinalis suscepit curas rempublicam gubernandi, enixè postulavit à Mironi Provinciam moderante, sibi concederet, ut Leone Henrico Confessario uteretur. Miro hæcenus procrastinaverat, sciens, quantæ invidiæ obnoxiam Societatem id munus erat redditurum. Verùm modò tantum institit Cardinalis, ut non nisi imprudenter ejus voluntati resisti posset. Ex quo Cardinalis à Leone divinitus Eborâ Ulyssiponem translato sanatus fuerat, nullis potest explicari verbis, quanti Leonem fecerit, quantumque ejus tribuerit virtuti & consilio. Nec Leo demissionis propriæ studiosissimus, sui in tanto honore est oblitus. Almeirini tradebat sacerdotibus quæstiones morales, eosdem examinabat, reddebatur aptos ad confessiones audiendas, cæteraque Societatis ministeria peregerat.

Leo Henricus qui fit Confessarius Cardinalis.

10. Cùm

Novitiatus
Eborensis
aëdificium.

Ingressi So-
cietatem.

Professi ad
Indiam.

Professi sole-
mniter.

Virtus & lit-
teræ Conim-
bricæ.

Theologi
externi Ebo-
ræ.

Datur Colle-
gio Eborensi
Prioratus S.
Georgii.

Res Bracha-
ræ.

10. Cùm tirones in Eborensi Collegio ob angustias molestè habitarent, statuit Cardinalis novum pro ipsis condere aëdificium. Idcirco præsentis anno captum est construi quadratum opus pro tironibus accommodandis. Hactenus recipiebantur in aliquot domibus, quæ sunt in atriis Cisternæ, & pharmacopoli. Infrà dicitur, quando migraverint in novam domum. Eboræ decem, Conimbricæ septem supra viginti tironibus accessère.

11. Quatuor naves direxerunt cursum ad Indiæ gentes cum Pro-rege Antamo Noronio. De nostris sex duas conscenderant; prætoriam Petrus Ramirius, & Petrus Fernandus, sacerdotes, & Stephanus Cordeirus non sacerdos, Castellani. Aliam Petrus Parrá Valentianus, qui intulit in Lusitaniam dialogo modum docendi catechesim, Martinus Eguiquissa Cantaber, ambo sacerdotes; Geminius Váseus Serpens Lusitanus, sacris initiatus apud Indos. Navigatione usi prospera, 3. Septembris Goam appulsi sunt. Præclarè exculsi mores, dum tenuit iter. Ipse Prorex divi Ignatii peregit exercitia, & quoque decimo quinto die animam per confessionem expiavit, illius conscientiam dirigente P. Ramirio.

12. Vota solemnia Professorum nuncuparunt quinque. Franciscus Henricus Provincie Procurator, cui usque ad illum diem exemplò unico concessa 4. votorum professio propter insignem prudentiam ad gubernandum; scientiæ in eo nullæ præter cuilibet sacerdoti necessarias. Alii fuere Marcus Georgius, Petrus Fonseca, Cyprianus Soarius, & Ignatius Azebedius Rector Bracharensis. Cùm esset Conimbricæ Miro Provincialis, eò venit Ignatius, & nuncupatâ professione reversus ad suum Collegium.

13. Conimbricæ cum virtutum, tum litterarum exercitia credebant prosperè mortificationes publicæ per urbem repetitæ indicabant propriæ demulsio- nis studium ardens. Ludovicus Molina, cujus ab acutissimo ingenio nomen jam apud Academicos clarebat, capit Philosophiam docere. De novo pro nostris addita lectio moralis scientiæ, Magistro Alvaro Pacieco. Theologiam Petrus Gomefius, & Marcus Georgius nostros edocebant; præter hos Profesores ibant audituri externos nonnullos ad Academiam.

14. Convictores Conimbricæ quinquagesimo numero superiores animis cum virtute, tum litteris excolendis egregiam impendebant operam. Multum profuit inter eos usus loquendi Latine in familiari sermone. Parem Conimbricæ, atque fuerat Ulysisipone, nacta plausum Christianæ doctrinæ per modum dialogi explicatio. Alphabetarii ludi nostri, qui postea versus in undecimum Grammaticæ Gymnasium, erant spectaculo jucundo omnibus, dum in foro & compitis eos dialogos repetebant. Singulis Dominicis diebus duo socii per urbem discurrentes invitabant tintinnabulo populùm ad catechesis expositiones; tantum erat concursus ad easdem, ut nequiret templo capi. Academiae Rector præmiolis emptis puerorum animos succendebat.

15. Eboræ non minor animorum ardor, qui etiam inflammavit Theologos externos Academiae nostræ. Ex ipsis unus & viginti egressi more Apostolico ad vicina oppida, & pagos, quæ concionibus, quæ instructionibus catecheticis fuerunt plurimis utilitati. Rogante Cardinali Henrico, Pius IV. Pont. Max. 2. Julii adnexit Eborensi Collegio Commendam, sive Prioratum cœnobii D. Georgii prope Mundam non longè Conimbricæ. Præter reditum, qui pertinebat ad Priorem, sive Commendatarium, habet jus præsentandi paræcias Castelviegæ prope Conimbricam, S. Mariæ Magdalena Portalegia, S. Jacobi, & S. Vincentii Covilani.

16. Bracharæ Ignatius Azebedius edebat præclara exempla. Concionibus suis Barcellos oppidum excitavit ad Christianas virtutes. Illic morabatur, cùm è Concilio Tridentino rediit Archipræsul Bartholomæus de Martyribus. Ocyus accurrit Ignatius Barcellis ad excolendam Fundatoris manum. Admirabiliter sanctus antistes recreatus est, cùm audiret utilissimam nostrorum hominum operam, & labores indefessos. Post pascha diem integrum apud nos

nos transegit, pransus nobiscum in triclinio. Habita Latina panegyris in ejus laudem. Defensæ theses Philosophicæ, dignatus est ipse urgere defendentem. Clausit solemnitatem ecloga Latina, quam Magister paraverat, scholasticis eximie personas inductas sustentibus.

17. Aliquot viri docti destinati ad enodandas difficultates oblatas in executione decretorum Concilii Tridentini, censuerunt è retribus Collegiorum nostræ Provinciæ aliquid detrahendum ad juvandam sustentationem Seminario- rum, quæ fundari jubet idem Concilium. Verùm id in nostris Collegiis locum non habere palàm est factum, cum fuerint excepta, quòd sint ipsa quædam Sem- inaria Christiana reipublicæ.

Annus 1565. Soc. 26.

UNdevigesima Januarii supremæ necessitati concessit Romæ Jacobus Lay-
nius Præpositus Generalis. Cùm de illius obitu fuit allatus nuncius, ad-
huc Almeirini regia morabatur. Illò vocati mense Martio Professi, in
eo Conventu electuri, qui cum jure suffragii Comitii universæ Societatis erant
interfuturi. Cùm inter eos designaretur à Patribus Michaël Turrianus Confes-
sarius Reginæ, & res apparet ardua, Ludovicus Gonfalius Reginæ declaravit,
quid Patres meditarentur, nisi aliud foret ejus imperium. Cui Regina: mole-
stum sibi carere suo Confessario, verùm ut significaret, quantum amaret Socie-
tatem, auere se Patrum voluntati.

Moritur Ge-
neralis, Comi-
tia Provinciæ,
& Generalia.
Electus S.
Franciscus
Borgia.

2. Igitur Didacum Mironem Vice-Provincialem sunt comitati cum jure
suffragii ad Generalis electionem Michaël Turrianus, & Marcus Georgius. Ac-
cessere Procurator Indiæ & Brasiliæ, ut moris erat, Ignatius Azebedius, & Pro-
vinciæ Procurator Franciscus Henriquius. Qui duo tamen in electione Gene-
ralis jus suffragii non habent. Terrestri itinere sunt profecti 29. Martii. Car-
dinalis nomine Regis nummos dedit ad viæ longæ sumptus sustentendos. Loco
Mironis rexit provinciam Leo Henriquius.

3. Parmæ humanissimè sunt excepti ab Alexandro Duce Farnesio, cui
Turrianus peculiare dotes exposuit Serenissimæ Infantis Mariæ illius futuræ con-
jugis. Romæ Pius IV. Summus Pontifex adeuntes magnâ benevolentia signi-
ficatione in colloquium admisit. Maximè recreatus Sebastiani Infantis manu
scriptis ad se litteris, quas Patres tradiderunt. Habitu Generali Conventu 2.
Julii præfectus est universæ Societati Moderator S. Franciscus Borgia. Didac-
cus Miro factus Assistens Lusitaniæ, Indiæ, & Brasiliæ. Provincialem novus
Generalis constituit Leonem Henriquium eâ lege, ut auspicaretur Magistratum
Januario anni sequentis.

4. Multa de novo inducæ, multa sublata. Decreto 85. prohibitum, ne
quis uteretur ante suum nomen titulo *Dom.* Unus, qui ex presentibus id sibi
detraxit, erat Ignatius Azebedius. Etiam extinctum munus Superintendentis:
nam in quolibet Collegio provectior aliquis sacerdos potestatem habebat Re-
ctorem in multis coercendi, si opus esset: inde ortum, ut frequenter conquesti
sint Rectores, vix sibi relictum aliud præter nomen. Ob similes querelas Pro-
vincialium jam non placuerant Commissarii. Tamen pro maximis Collegiis
permissi Superintendentes. Nominatim Antonius Cordeus Castellanus, vir-
tutibus, & obitu in officio charitatis apud Hispalenses insignis, præpositus est
Superintendens Collegio Conimbricensi. Alius gradus regiminis aliquot annis
perduravit: nam præerat Collegio post Rectorem, Vice-Rector, & Minister,
quibus, ut nunc, addebatur Subminister. Munus Vice-Rectoris erat invigilare
observantiæ rerum spiritualium, & absente Rectore, supplere ipsius vices. Mi-
nistri cura unice versabatur circa rem temporalem. Hæc omnia decursu tem-
poris sunt conjuncta in unum Ministerium. Nec enim tanta partitio carebat in-
commodis, quæ docuit experientia.

Tollitur titu-
lus Dom.
Tolluntur
Superinten-
dentes.

Quid esset
Vice-Rector.

Antonius Franco.

K

5. Ex